

علم‌آمیزش‌های

تحفه مستشاران خارجی

برای تهرانی‌ها

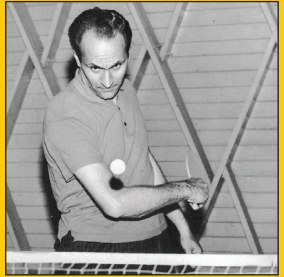
امیر احتشام‌زاده ، بازیکن مربی ملی

برای بی بردن به چگونگی ظهور رشته‌های ورزشی مدرن در تهران قدیم باید به اواخر دوره قاجار برگردیم. در آن سال‌ها، مستشاران خارجی، به‌خصوص آمریکایی‌ها، انگلیسی‌ها و روس‌ها که عمدتاًبرای کار در تأسیسات نفتی به‌ایران می‌آمدند از تمکن مالی برخوردار بودند و در کنسار کار و تخصص شان، دنبال ورزش و تفریح می‌رفتند. ورود آنها به ایران تقریباً از سال ۱۲۷۰ شروع شد و بیشتر آنها در شهرهای جنوبی، به‌ویژه در مسجدسلیمان، زندگی می‌کردند.

مستشاران خارجی خواسته یا ناخواسته ورزش را در این شهر ترویج دادند و خیلی طول نکشید که پدیده ورزش و تشکیل تیم‌های ورزشی از مسجدسلیمان به تهران رسید. بسیاری از رشته‌های ورزشی برای نخستین‌بار در مسجدسلیمان و بعد از آن در تهران ظهور پیدا کرد و به همین دلیل می‌توانیم بگوییم خارجی‌ها نقش عمیقی در ورزش تهران داشته‌اند. بخشی دیگری از مستشاران یا دیپلمات‌های خارجی افرادی بودند که در سفارت‌خانه‌ها کار می‌کردند و دست بر قضا برخی از آنها ورزشکاران یا معلمان ورزش خوبی بودند. دیپلمات‌های انگلیسی هم بودند که برای نخستین بار در تهران فوتبال بازی کردند و آن روزها تصور نمی‌کردند که جوانان باهوش ایران فقط با تماشای فوتبال از کنار زمین‌های خاکی برای خودشان تیم تشکیل بدهند و چند دهه بعد به قدرت اول فوتبال آسیا تبدیل شوند.

برخی از خارجی‌ها وقتی هوش و استعداد جوانان تهرانی را دیدند مشغول کشف استعدادها شدند و استعداد‌های زیادی را در اردوهای معروف منظر به کشف کردند. به‌طور مثال، یک مربی شنا به نام موسیو زومر که از آلمان آمده بود برای نخستین‌بار از مجید توفیق خواست که شنا را ادامه نهد و بسکتبال بازی کند و توفیق بعدها به یکی از بهترین بازیکنان تاریخ بسکتبال ایران تبدیل شد.

قبل از ورود مستشاران خارجی به ایران، پایتخت عملاً چیزی به‌نام ورزش مدرن نداشت و مردم با این مقوله بیگانه بودند. به‌طور مثال، تهران نشین‌ها تا سال ۱۹۲۳ اسم پیینگ پنگ (تنیس روی میز) را هم نشنیده بودند و یک انگلیسی به‌نام چک چری برای نخستین بار در دهه ۴۰ شمسی تهرانی‌ها را با این ورزش آشنا کرد. حضور مستشاران خارجی نقطه عطفی در ورزش پایتخت به حساب می‌آید، اما هوش و ذکاوت جوانان تهرانی در یادگیری فوت و فن و الفبای ورزش‌های مدرن را هم نباید نادیده گرفت. وقتی ورزش طرفداران بیشتری پیدا کرد، کلوب ورزشی کالج الیز هم تأسیس شد و ایرانی‌هایی که سال‌ها در ورزش اروپا فعالیت کرده بودند، در کنار افرادی که فنون مربیگری را از مستشاران خارجی قاییده بودند، به کشف استعدادها و پرورش ورزشکاران نخبه پرداختند. حاصل هوش، تلاش و برنامه‌ریزی دقیق آن دوره، حضور آبرومندانه در نخستین دوره بازی‌های المپیک در سال ۱۹۴۸ میلادی بود.

سال: ۱۳۲۷

نشانی: چهارراه حشمت‌الدوله، میدان پاستور
پیینگ پنگ از سال ۱۳۱۷ و توسط مستشاران انگلیسی که در شهرهای جنوبی کار می‌کردند وارد ایران شد و بعدها در پایتخت علاقه‌مندان زیادی پیدا کرد. یک دهه بعد، تهران به مهد

نخستین زورخانه پایتخت

سال: ۱۲۹۰

نشانی: خیابان نبرد شمالی

سال ۱۲۹۰ شمسی بود که مرشد علی طاهری تصمیم گرفت برای ترویج مرام پهلوانی، زیرزمین کنار آب‌انبار خیابان نیک‌نام را به زورخانه تبدیل کند. زورخانه «شیر» در همان سال فعالیتش را شروع کرد اما در سال ۱۳۰۴ مثل بیشتر زورخانه‌های پایتخت صاحب تابلو و سردر شد. بعد از مرشد علی طاهری، این زورخانه به چهارراه یاس در خیابان چهارصدسنگه منتقل شد و از همان موقع میزبان غلامرضا تختی بود. ساختمان زورخانه اجار‌های بود و بعد از مدت‌ها محله دولاب و بعد از آن به خیابان نبرد شمالی و کوچه طاهری منتقل شد و بعد از این ماجرا بود که نام این کوچه هم به زورخانه شیر تغییر پیدا کرد.

نخستین مسابقات پهلوانی

سال: دوره قاجار

نشانی: میدان ارگ

ورزش پهلوانی طسی دوره حکومت ناصرالدین‌شاه در تهران قوام پیدا کرد و به اوج رسید. ناصرالدین‌شاه از سال ۱۸۴۸ تا ۱۸۹۸ میلادی حکومت می‌کرد و در این بازه زمانی نسبتاً طولانی تعدادی زورخانه در تهران و دیگر شهرها ساخته شد. مسابقات پهلوانی و اندای بازی‌بند پهلوانی از همان دوره تاریخی رواج پیدا کرد. هر سال در نخستین روز سال و با شروع نوروز، یکسری مسابقات کشتی در حضور درباری‌ها برگزار می‌شد و شاه بازی‌بند پهلوانی را به پهلوان برنده اهدا می‌کرد. این سنت در دوران بعد از قاجار رعایت شد و هنوز هم ادامه دارد. در آن روزها، فردی که بازی‌بند پهلوانی را بر بازو می‌بست، فرمان‌وار را در سفرهای سیاسی به اروپا و روسیه همراهی می‌کرد و اگر فرصتی مهیا می‌شد با قهرمانان اروپا کشتی می‌گرفت.

نخستین فدراسیون ورزشی

سال: ۱۳۲۵

نشانی: خیابان ورزنده

ایران برای نخستین‌بار در خواست حضور در بازی‌های المپیک ۱۹۴۸ مطرح کرد، اما پیش‌شرط حضور در این بازی‌ها، تشکیل فدراسیون‌های ورزشی مستقل بود. همین پیش‌شرط باعث شد فدراسیون‌های ورزشی در ایران شکل بگیرند و فدراسیون فوتبال به‌عنوان یکی از نخستین فدراسیون‌ها در سال ۱۳۲۵ به ریاست دکتر علی کنی تشکیل شد. یک سال بعد، در ژانویه ۱۹۴۸، فدراسیون فوتبال ایران مورد تأیید فیفا قرار گرفت و فعالیتش را در حوالی امجدیه و خیابان ورزنده شروع کرد. فدراسیون اسکی و چند فدراسیون ورزشی دیگر هم در سال ۱۳۲۵ تشکیل شد، اما فدراسیون فوتبال زودتر از بقیه به تأیید فدراسیون جهانی رسید.

نخستین تیم پیینگ‌پنگ

پیینگ پنگ ایران تبدیل شد و بهترین بازیکنان ایران در لیگ پیینگ پنگ افغانستان بازی می‌کردند. در سال ۱۳۲۷ تعدادی از بازیکنان شاغل در لیگ افغانستان و بازیکنان نخبه داخل کشور تیم «نیک‌نام» را تشکیل دادند و بازیکنانی مثل امیر احتشام‌زاده، پرویز تهران در امجدیه برگزار شد.

ورزش از اواخر دوره قاجار و از

۲ مسیر کاملاً متفاوت در پایتخت رواج پیدا

کرد. برخی از ورزش‌ها توسط مستشاران خارجی

که برای کار به شهرهای مختلف آمده بودند فراگیر شد

و برخی دیگر توسط ورزشکاران نخبه‌ای که در لیگ‌های

اروپایی بازی می‌کردند و برای تربیت نسل جدید ورزشکاران به

میهن برگشته بودند. ورزش پایتخت حداقل سال‌های ۱۲۸۰ تا

حوالی ۲۳۰ اشکل گرفت و تهران که تا اواخر دوره قاجار عملاً

تیم ورزشی نداشت صاحب چند باشگاه و بازیکنان نخبه‌ای

شد که از آنها به عنوان نخستین‌های ورزش پایتخت نام

می‌برد. ماجراهای تأسیس نخستین تیم‌ها و باشگاه‌ها

و برپایی نخستین مسابقات ورزشی در تهران

خواندنی است.

نخستین مسابقه والیبال

سال: ۱۳۰۴

نشانی: کالج البرز

والیبال از سال ۱۲۹۹ و توسط میرمهدی ورزنده برای نخستین‌بار در دارالمعلمان ورزش آموزش داده شد. تهرانی‌ها ابتدا با فنون و قواعد این بازی بیگانه بودند، اما در سال ۱۳۰۲ و با استفاده از ترجمه مجله‌های خارجی با قوانینی که در کشورهای صاحب والیبال رعایت می‌شد آشنا شدند. از سال ۱۳۰۴ اقبال عمومی به والیبال در تهران اوج گرفت و تمرینات والیبال در دارالمعلمان ورزش، کلوب شایسته و کلوب ورزشی کالج البرز انجام می‌شد. نخستین مسابقه والیبال، همان سال بین ۲ تیم دارالمعلمان ورزش و کلوب شایسته و با حضور انبوه تماشاگران تهرانی برگزار شد و این مسابقه مقدمه‌ای برای توسعه ورزش والیبال در پایتخت بود.

نخستین باشگاه وزنه‌برداری

سال: ۱۳۱۰

نشانی: دانشکده افسری

در سال ۱۳۰۲ «مان یادگورنی» که در اوکراین تحصیل کرده بود به ایران برگشت و الفبای ورزش وزنه‌برداری را در مدارس و پادگان‌های نظامی تیریز تعلیم داد. یادگورنی با قاطعیت ديفرانسبل اتومبیل، هالتر می‌ساخت و آن را برای تمرین وزنه‌برداری‌ها به کار می‌گرفت. او در سال ۱۳۱۰ به تهران آمد و به‌عنوان مربی ورزش در دانشکده افسری مشغول به کار شد. نخستین هالتر صغحه‌ای همان سال در تهران ساخته شد و یک میله چدنی هم چدن کار معروف خیابان منوچهری ساخت که حکم میله‌هالتر را داشت.

نخستین مسابقات تنیس

سال: ۱۳۱۷

نشانی: ورزشگاه امجدیه

ماجرای ظهور ورزش تنیس در ایران به

بعد از جنگ جهانی دوم مربوط می‌شود.

بعد از جنگ جهانی دوم و خروج متفقین

و تعداد تیم‌ها به حدی رسید که در سال

۱۳۲۸ مسابقات قهرمانی باشگاه‌های

تنیس قهرمانی کشور در امجدیه برگزار

نخستین میدان اسبدوانی

سال: دوره ناصر

نشانی: میدان حر

ناصرالدین شاه علاوه بر ورزش پهلوانی به سوار کاری هم علاقه وافری داشت و به درباری‌ها دستور داد مسابقات اسب‌سواری را برای نخستین‌بار در باغ‌شاه برگزار کنند. عبدالله مستوفی در کتاب «شرح زندگانی من» روایت کرده که در روز مسابقه، شاه و خدمه و تماشاگران تهرانی برای تماشای مسابقه به بیرون شهر می‌رفتند و دور میدان اسبدوانی که یک دایره هندسی شکل بود جمع می‌شدند. میدان اسبدوانی بعدها به میدان باغ‌شاه تغییر نام داد و هم‌اکنون با نام میدان حر شناخته می‌شود. تردیدی وجود ندارد که نخستین مسابقه اسبدوانی در این میدان برگزار شده و جایزه نفر اول ۱۵۰ تومان بوده است. نقل است که ختم مسابقه اسبدوانی با شلیک توپ اعلام می‌شد و ناصرالدین‌شاه از میدان اسبدوانی به کاخ برمی‌گشت.

قهرمانی در قلب تهران

نخستین مسابقه بوکس

سال: ۱۳۱۵

نشانی: ورزشگاه امجدیه

بوکس را باید یک ورزش کاملاً وارداتی بدانیم. آنطور که تاریخ‌نگارهای ورزشی روایت

کرده‌اند، «باستر گرویل» که در سال ۱۲۹۲ از طرف دولت آمریکا به‌عنوان مدیر یک کالج آمریکایی در ارومیه منصوب شده بود با ملازومات بوکس به این شهر می‌رود. گرویل جوانان ایرانی را آرام‌آرام به ورزش بوکس علاقه‌مند می‌کند به‌طوری‌که در سال ۱۳۱۵ دو بوکسور ایرانی برای نخستین‌بار در تهران به مصاف هم رفتند. در سال ۱۳۱۸ و همزمان باوج گیری برگزاری مسابقات بوکس در پایتخت، رضاشاه دستور برگزاری مسابقات قهرمانی کشور در امجدیه (شهید شیروادی) را که آن روزها یک ورزشگاه نوپا بود، صادر کرد.

نخستین مسابقات فوتبال

سال: ۱۳۸۶

نشانی: میدان مشق

داستان نخستین مسابقه فوتبال که در پایتخت برگزار شد به سال ۱۲۸۶ شمسی برمی‌گردد. ماجرا از این قرار است که «اسپرینگ رایس» وزیر مختار انگلیس در تهران تصمیم می‌گیرد نخستین دوره مسابقات رسمی فوتبال را بین تیم‌های سفارت انگلیس، بانک شاهی و تلگرافخانه هند برگزار کند. این مسابقه سه‌جانبه در میدان مشق تهران برگزار شد و به جز کریم زندی بازیکن ایرانی دیگری حضور نداشت، اما جوانان ایرانی با قاطعیت ديفرانسبل اتومبیل، هالتر می‌ساخت و آن را برای تمرین وزنه‌برداری‌ها به کار می‌گرفت. او در سال ۱۲۹۹ تیمی با عنوان «کلوب ایران» تشکیل شد که نخستین تیم فوتبال پایتخت بود. این تیم همان سال در فینال مسابقات میدان مشق به انگلیسی‌ها باخت، اما در سال ۱۳۰۲ انگلیسی‌ها را بر داد و سرانجام قهرمان مسابقات شد.

■ سه‌شنبه ■ ۹ آبان ۱۴۰۲ ■ شماره ۲۶ ■ صفحه ۵ و ۴

رندپای ورزش‌های جهانی

در کوچه‌های تهران

غزاله رادمان

مدیر و کارشناس ارشد تربیت بدنی

همزمان با باشگاه بوستان ورزش افتتاح شد و در سال ۱۳۱۸ میزبان نخستین دوره مسابقات قهرمانی کشور بود. روایت دیگر این است که نخستین مسابقه تنیس بین سال‌های ۱۳۱۷ تا ۱۳۲۰ بیسن تیم‌های تهران و آبادان برگزار شده است.

نخستین باشگاه تهران

سال: دوره ناصر

نشانی: شهرری

در منابع تاریخی مکتوب از «باشگاه ری» به‌عنوان نخستین مدرسه پهلوانی پایتخت نام برده شده است. ناصرالدین‌شاه علاقه خاصی به ورزش پهلوانی داشت و شخصاً دستور تأسیس باشگاه ری را صادر کرد. این باشگاه در نخستین سال‌های فعالیتش در قرق درباری‌ها بود، اما به سرعت توسعه پیدا کرد و به مهم‌ترین مدرسه پهلوانی پایتخت تبدیل شد. نکته جانب‌الگه طی مدت نسبتاً کوتاهی بسیاری از پهلوان‌های شهرهای دیگر به عضویت باشگاه ری در آمدند و تهران مثل خراسان، یزد، قم و شهرهای غربی به یکی از مراکز مهم ورزش پهلوانی تبدیل شد. با فراگیر شدن ورزش پهلوانی در پایتخت و علاقه دربار به این ورزش، ناصرالدین‌شاه دستور ساخت زورخانه در کاخ گلستان را داد.

نخستین باشگاه مدرن

سال: ۱۳۰۰

نشانی: خیابان وحدت اسلامی

آنطور که تاریخ‌نگارهای ورزشی روایت می‌کنند، ورزش پایتخت از سال ۱۲۸۶ و با تأسیس چند باشگاه ورزشی نظام‌مند شد و نظام باشگاه‌داری از همان سال‌ها در تهران شکل گرفت. کلوب اجتماعيون و توفان جزو نخستین باشگاه‌های مدرنی بودند که فعالیت‌شان را در تهران شروع کردند و از باشگاه یولاد می‌توان به‌عنوان نخستین باشگاه کشتی پایتخت نام برد. این باشگاه در سال ۱۳۰۰ توسط حسین رضی‌زاده تأسیس شد و جهان پهلوان تختی از سال ۱۳۲۷ همین‌جا تمرین می‌کرد. یولاد را می‌توان نخستین باشگاه مدرن پایتخت دانست که هم‌گود زورخانه داشت هم تشکک کشتی.

نخستین مسابقه بسکتبال

سال: ۱۳۱۴

نشانی: میدان فردوسی، چهارراه کالج

در سال ۱۳۱۴ فردی به‌نام فریدون شریف‌زاده که سال‌ها در لیگ بسکتبال ترکیه درخشیده بود به ایران برگشت و برای نخستین‌بار بسکتبال را به دانش‌آموزان تهرانی آموزش داد. شریف‌زاده در همان سال، مربیگری تیم بسکتبال کالج البرز تهران را پذیرفت و تیم منسجمی را برای حضور در نخستین دوره مسابقات آموزشگاهی تشکیل داد. درخشش تیم بسکتبال کالج البرز در مسابقات آموزشگاهی، بسیاری از مربیان ورزش تهران را به صرافت انداخت تا الفبای این ورزش دانشگاهی را به دانش‌آموزان تهرانی یاد بدهند. از فریدون شریف‌زاده که پیش نهاد پوشیدن پیراهن تیم بسکتبال ترکیه را رد کرده بود به‌عنوان نخستین مربی تاریخ بسکتبال ایران نام می‌برند.

نخستین نشریه ورزشی

سال: ۱۳۰۱

نشانی: نامعلوم

میرمهدی ورزنده در سال ۱۳۰۱ از «شورای‌عالی معارف» مجوز انتشار مجله ورزشی را دریافت کرد. نام این نشریه در هیچ منبع مکتوبی ثبت نشده و حتی یک نسخه آن در کتابخانه‌های ملی و خصوصی موجود نیست. در سال۱۳۰۷ «مجله ورزش» در تهران منتشر شد که از این نشریه هم نسخه‌های باقی‌نمانده و فقط نام آن در «سفرست‌های مطبوعات ایران» آمده است. سیدفرد قاسمی، محقق و پژوهشگر تاریخ مطبوعات ایران، این نظریه را مطرح کرده که «مجله ورزش» همان نشریه میرمهدی ورزنده است که انتشار آن تا ۱۳۰۷ به تعویق می‌افتد. ابراهیم افشار، تاریخ‌نگار ورزشی هم معتقد است نشریه ورزشی «گردان» در سال ۱۳۰۱ منتشر شده و نخستین نشریه تخصصی ورزش به شمار می‌رود.

بازی‌های محلی که اغلب در کوچه‌ها و گذرهای تهران قدیم انجام می‌شد همگی تمرینی برای جسم و ذهن بودند. البته این ویژگی ناخودآگاهانه در این بازی‌ها نمود داشت؛ بازی‌هایی که برگرفته از حس خوب باهم بودن و شور و شوق همکاری و رقابت شکل گرفته بودند. در گذشته کودکان بیشتر از هر جایی در بازی‌ها نشان فعالیت‌های بدنی را تجربه می‌کردند. تحرک و پویایی در اغلب بازی‌ها حرف اول را می‌زد و محیط خارج از خانه و کوی و برزن بر بود از صدای شور و هیجان بازی بچه‌ها.

کسی نمی‌داند دقیقاً این بازی‌ها چگونه ابداع شد، ولی هر چه بود این بازی‌ها رابطه مستقیم با سلامت روح و جسم کودکان قدیم داشت. پریدن، دویدن، پرتاب کردن، چرخیدن، تمرکز کردن و بسیاری از فعالیت‌های بدنی و ذهنی جزو جدانشدنی این بازی‌ها بوده است. بازی‌های قدیمی خود به‌نوعی ورزش و تربیت‌بدنی بودند. تحقیقات و مطالعات زیادی نیز در این زمینه انجام و نتایج علمی و کاربردی از آنها استخراج شده است. همین مهم باعث شده است تا احیای این بازی‌ها در سازمان‌ها و ارگان‌هایی که به‌نوعی با سلامت مردم در ارتباط هستند مورد توجه قرار گیرد.

با یک مرور ساده می‌توان ظرفیت‌های ورزشی بازی‌های قدیمی را درک کرد. بازی‌هایی همچون آسیاب پیچ،خ، آسیاب بشین، الکت‌دولک، دوزبازی، زوه، لی‌لی، هفت‌سنگ، واژناب، شمع، گل، پروانه و… نمونه‌ای از این بازی‌ها هستند. ملازبازی شمع، گل، پروانه چیزی شبیه به همان ورزش طناب‌زنی امروزی است. بازی واژناب یا همان وسطی چند سالی است که به‌طور حرفه‌ای در کشور دنبال می‌شود و انجمن ورزش واژناب هم داریم. بازی زوه با نام کبندی یکی از ورزش‌های پرطرفدار بین جوان‌هاست و هم‌سال مسابقات جذابی در این زمینه برگزار می‌شود.

تحقیقات دانشگاهی نشان می‌دهد که بازی‌های محلی، ضمن ایجاد نشاط و آمادگی عصبی، موجب برانگیختگی و تعامل بخش‌های حسی و ادراکی و تصمیم‌گیری می‌شود و به‌طور کلی زمینه‌نوعی یکپارچگی حسی و حرکتی را فراهم می‌کند. بر مبنای این پژوهش، بسا کمی دقت در بازی‌های بومی و محلی می‌توان بی برد که این فعالیت‌های جسمانی به‌کارگیری مناسب دست‌ها و پاها و دیگر اعضای بدن، موقعیت‌های مناسبی را برای اجرای حرکت‌های فیزیکی فراهم می‌سازند و بدین ترتیب سوخت‌وساز کلی بدن را افزایش می‌دهند.

در شهرداری تهران از سال گذشته طرحی به نام «قهرمان شهر» در سطح محلات پایتخت در حال برگزاری است که بر پایه احیای همین بازی‌های بومی و محلی شکل گرفته است؛ طرحی که بازی و ورزش را به کوچه‌ها و بوستان‌ها می‌کشاند و می‌تواند بهانه‌ای برای شور و نشاط شهروندی باشد. ورزش در قالب بازی، همیشه جذاب و سودمند بوده است.

